

УДК 911.3

Божук Т.І.

ТЕОРЕТИЧНА МОДЕЛЬ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ ДЕСТИНАЦІЇ ДЛЯ ПОТРЕБ АКТИВНОГО ЗИМОВОГО ВІДПОЧИНКУ

У статті розглянуто питання організації та функціонування гірських туристичних центрів для активного зимового відпочинку. Запропоновано модель відповідної рекреаційно-туристичної дестинації і подано аналіз її структурних елементів: ресурсного та інфраструктурного забезпечення, додаткових послуг, управлінської діяльності, привабливості (як інтегрованого показника перелічених елементів) та споживача.

Ключові слова: рекреаційно-туристична дестинація, гірський туристичний центр, активний зимовий відпочинок, інфраструктурне забезпечення.

В статье рассмотрены вопросы организации и функционирования горных туристических центров для активного зимнего отдыха. Разработана и предложена модель соответствующей рекреационно-туристической дестинации и проведен анализ её структурных элементов: ресурсного и инфраструктурного обеспечения, дополнительных услуг, управленческой деятельности, привлекательности (как интегрированного показателя перечисленных элементов) и потребителя.

Ключевые слова: рекреационно-туристическая дестинация, горный туристический центр, активный зимний отдых, инфраструктурное обеспечение.

The paper considers organization and functioning of mountain recreation centers for active winter recreation. The model of a respective recreation-touristic destination is proposed and the analysis of its structural elements is done: resource and infrastructure provisions, additional services, management activities, attractiveness (as an integral index based on the above listed elements), and the consumer.

Key words: recreation-touristic destination, mountain tourist center, active winter recreation, infrastructure provisions.

Постановка наукової проблеми. Активний зимовий відпочинок користується неабиякою популярністю в країнах Карпатського регіону. За останні роки спостерігаються швидкі темпи розвитку індустрії зимового відпочинку і в Україні. На сьогодні тисячі любителів гірських лиж і сноубордів мають можливість провести свій вільний час на території гірськолижних курортів і туристичних центрів, що в Українських Карпатах. Чого потребує споживач, як виглядає привабливість того чи іншого центру і чим вона зумовлена – ось актуальність проведеного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Питання вивчення

територіальної організації і функціональних можливостей гірськолижних курортів і туристичних центрів і надалі залишаються актуальними. На цю тему підготовлено багато наукових публікацій, організовано наукових форумів тощо.

У наших попередніх роботах [1-2] визначено перелік критеріїв для цілей порівняльного аналізу, а також на їх основі виконано порівняння курортів Славське та Буковель [2]; розглянуто питання ресурсного потенціалу і сучасного стану гірськолижних курортів і туристичних центрів, що функціонують на території Українських Карпат, і виконано оцінку їх конкурентоспроможності [1].

При розробці концепції рекреаційно-туристичної дестинації (РТДе) для активного зимового відпочинку використано матеріали власних спостережень, проведених на території гірськолижних курортів і туристичних центрів Буковель, Драгобрат, Плай, Славське, Мигово, Ворохта, Пилипець.

Формулювання цілей статті. Отже стаття, що пропонується до розгляду, висвітлює питання територіально-функціональної організації гірських туристичних центрів для зимового відпочинку. Метою проведеного дослідження є представлення теоретичної моделі рекреаційно-туристичної дестинації для потреб активного зимового відпочинку та аналіз її складових.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досить часто у науковій літературі зустрічаємо термін «гірськолижний курорт», що застосовується до туристичних центрів, які не мають статусу курорту (законодавчо регламентованого). Тому вважаємо за доцільне і надалі вживати термін «гірський туристичний центр для зимового відпочинку» або «гірськолижний центр» (вужько-спеціалізовано – лише для катання на лижах). Термін «дестинація» має багато трактувань. На нашу думку, нижче наведе визначення найбільш точно передає її суть, а саме дестинація – це географічна територія, що має певні межі, яка може приваблювати і задовольняти потреби достатньо широкої групи туристів. Отже, і туристичний продукт, що пропонується, вимагає чималих капіталовкладень і зусиль працівників сфери обслуговування.

Як відомо, до основних властивостей дестинації належать: наявність привабливих пам'яток, транспортна доступність, зручності (інфраструктура), посередники та допоміжні служби [3].

Структурними елементами теоретичної моделі рекреаційно-туристичної дестинації є: ресурсне та інфраструктурне забезпечення гірських туристичних центрів, асортимент надання додаткових послуг, управлінська діяльність, привабливість (як інтегрований показник перелічених елементів), що має визначальний вплив на споживача (Рис. 1).

До розгляду пропонуємо аналіз складових рекреаційно-туристичної дестинації для потреб активного зимового відпочинку.

Споживач займає визначальне положення у моделі системи, продукує її подальший розвиток відповідно до задоволення своїх

рекреаційно-туристичних потреб. Рекреаційно-спортивний профіль споживача визначається: видом спорядження, а точніше – засобом катання (гірські лижі, сноуборд, бігові лижі, фрі-райд); рівнем підготовки (професіонали, спортсмени, любителі, початківці); географією і статевовіковою структурою рекреанта.

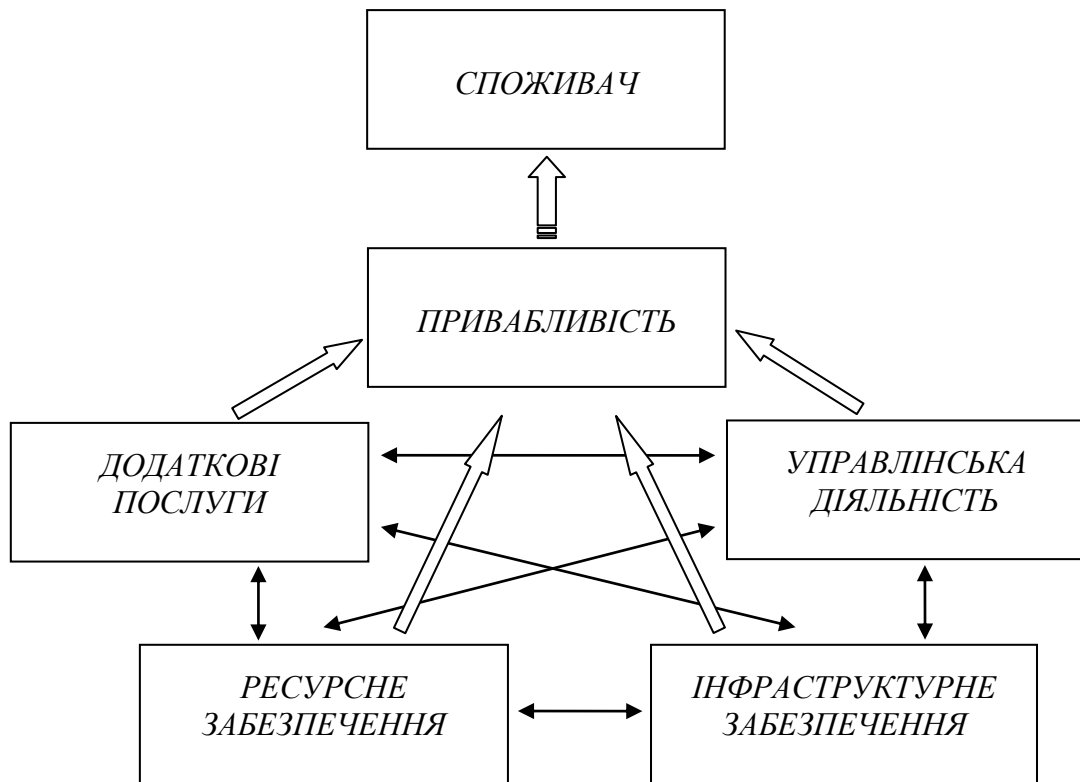

Рис. 1. Загальна модель структури рекреаційно-туристичної дестинації

Ресурсне забезпечення гірських туристичних центрів є основою для організації рекреаційно-туристичної діяльності і зумовлено природно-кліматичним потенціалом території. Для активного зимового відпочинку важливе значення має рельєф і кліматичні умови. Рельєф характеризується формою, довжиною і крутістю схилів, і відповідно визначає довжину і складність гірськолижних трас (середні, важкі та для початківців). Важливим елементом при проектуванні трас є врахування впливу сучасних геоморфологічних процесів, зокрема снігових лавин.

Кліматичні умови виражаються такими метеорологічними показниками: тривалістю сприятливого для катання періоду (як правило, листопад-квітень), кількістю сонячних днів, температурою повітря (середньою, мінімальною і максимальною), кількістю опадів (за місяцями сезону), кількістю днів без опадів, товщиною снігового покриву, кількістю морозних днів, середньою швидкістю і напрямом вітру.

Рослинний покрив (а точніше його відсутність взимку) визначає розміри і обмеження (у вигляді лісосмуг) гірськолижних зон і полів. Безумовно, що гірські туристичні центри зимового відпочинку мають різні

зони катання на лижах чи сноубордах. Зазначимо, гірськолижна зона – це територія, придатна для організації гірськолижного туризму та спорту, яка є локалізованою в межах одного гірського утворення (гора, хребет тощо). Гірськолижна зона утворюється декількома гірськолижними полями – частинами поверхні, обмеженої природними (лісові смуги, хребти, яри, тальвеги тощо) або штучними перешкодами. У межах гірськолижного поля можуть бути влаштовані одна або декілька гірськолижних трас.

Інфраструктурне забезпечення лежить в основі задоволення потреб споживача, визначається транспортною доступністю і безпосередньо інфраструктурою гірських туристичних центрів зимового відпочинку. Транспортне сполучення характеризується використанням залізниці чи автомагістралі, а далі трансфер і можливості під'їзду безпосередньо до витягів. Важливе значення у інфраструктурі займає наявність автостоянки поблизу витягів із достатньою кількістю місць для паркування автотранспортних засобів.

Кожен із гірськолижних туристичних центрів відзначається особливостями інфраструктури. До основних показників належить характеристика траси (тип, довжина), категорія витягів (тип, місткість, пропускна здатність), придбання квитків безпосередньо на місці (в касі чи автоматі) чи можливості попереднього продажу (замовлення, бронювання), уніфікація квитка (можливість використання одного квитка на всіх витягах), а також швидкість обслуговування рекреантів.

Одним із елементів інфраструктури є спортивні магазини (де можна придбати товар на будь-який смак) чи пункти прокату відповідного туристичного спорядження та інвентарю, що характеризуються асортиментом, сервісом, ціною, а також наявністю відповідних місць для перевзування. Розташування пунктів прокату поблизу підйомників має позитивне значення для споживача, однак збільшує (як правило) ціну оренди спорядження. На сьогодні спортивна індустрія гірського туризму пропонує широкий асортимент товарів для зимового відпочинку, серед них – консервативні лижі, екстремальний сноуборд, звичайні санчата, сніговий скутер та ін. Найпопулярнішими у світі вважаються лижі та сноуборд. Кожний із видів спорядження має свої різновиди відповідно до стилю катання людини.

Для гірських туристичних центрів невід'ємною складовою є наявність контрольно-рятувальної служби, гірськолижної школи (де інструктори надають послуги загального інструктажу, проводять навчання новачків і готують професіоналів), надання послуг страхування, медичного і технічного обслуговування. Однією із важливих умов функціонування гірськолижних туристичних центрів і гарантії для споживача наявності снігового покриву є забезпеченість штучним снігом (наявність снігових гармат) та спеціальними допоміжними засобами (напр., ратраками для утрамбування схилів).

Заклади громадського харчування визначаються кількістю і місткістю, часом роботи, асортиментом страв (у т.ч. і місцевої кухні),

швидкістю обслуговування відвідувачів і ціною, а також можливістю зберігання спорядження. Поруч із стаціонарними закладами харчування має місце так звана «виїзна торгівля», яка стала особливим атрибутом привабливості. До послуг рекреантів пропонують чай на травах, гаряче вино, грибну юшку, вареники, деруни чи шашлик з печеною картоплею – все це смачно, ціна помірною і забезпечує заробіток для місцевих жителів.

Заклади розміщення у структурі РТДе посідають важливе місце і характеризуються кількістю, місткістю і тривалістю експлуатації (як правило цілодобово), диференційованою ціновою політикою, наявністю умов для відпочинку з дітьми. Крім цього, у зв'язку із специфікою відпочинку, готелі та агрооселі відзначаються наявністю спеціальних побутових приміщень для зберігання спорядження і просушування одягу чи взуття. Особливість готелів полягає у тому, що вони безпосередньо приурочені до самого гірського масиву і, як правило, вписуються у мальовничі ландшафти, однак, характеризуються щільною зайнятістю і відповідно високими цінами.

Велику частку нічліжної бази становлять агрооселі, які відзначаються комфортом, смачною домашньою кухнею, затишним відпочинком, організованим гостинними господарями у вигляді надання різноманітних послуг.

Заклади дозвілля та розваг мають важливе значення для рекреантів, які володіють достатньою кількістю вільного часу ввечері (оскільки витяги, як правило, працюють до 16-17 години). Заклади визначаються видовим різноманіттям, кількістю, місткістю, часом роботи, атрактивністю, репертуаром, наявністю відповідних програм для дітей.

До додаткових послуг для рекреантів активного зимового відпочинку можемо віднести наявність історико-культурних ресурсів і близькість туристичних маршрутів, а також надання екскурсійних послуг. Оскільки сакральні об'єкти чи музеї знаходяться, як правило, у межах населених пунктів (досить далеко від зони катання), то відвідання їх лижниками і сноубордистами є справді другорядною потребою (так як час протягом світлового дня вони прагнуть присвятити катанню, ну, а ввечері, звісно ж, зазначені об'єкти вже не працюють). Екскурсійна діяльність серед рекреантів теж не користується особливою популярністю, за виключенням природних об'єктів (як правило), що знаходяться поруч (напр., водоспад Шипіт у с. Пилипець). На сьогодні туристичні фірми пропонують тури, що включають відвідання культурно-пізнавальних об'єктів і гірських туристичних центрів для зимового відпочинку.

Управлінська діяльність є важливою складовою рекреаційно-туристичної дестинації, адже вона формує політику подальшого розвитку гірського туристичного центру (у т.ч. і створення сприятливих умов для місцевих територіальних громад, а також підтримка належного стану під'їзних шляхів і облаштування їх вказівниками тощо), визначає можливості та обсяги інвестування (як внутрішнього, так і зовнішнього) та оподаткування.

Привабливість гірських туристичних центрів є показником синтезу усіх перелічених нижче складових елементів РТДе, оскільки залежить і від їх розташування в системі ландшафтів (у т.ч. і абсолютної висоти гірського масиву, що використовується; експозиційної різноманітності, розмірів і крутості схилів) та освоєння, мальовничості ландшафтів, ресурсного та інфраструктурного забезпечення, безпеки катання, можливостей надання на сучасному рівні відповідного сервісу, а також від його значення, іміджу та реноме. Популярними є сьогодні фанпарки, які об'єднують любителів активних і екстремальних видів туризму. Елементом привабливості може бути медичне страхування, включене у вартість абонементу. Однак, беззаперечною ознакою привабливості є гостинність і душевне тепло місцевих жителів, які надають послуги рекреантам.

Висновки. Отже, в результаті проведеного дослідження, представлено теоретичну модель рекреаційно-туристичної дестинації для потреб активного зимового відпочинку і подано характеристику та взаємозв'язки її структурних елементів, встановлено формуючі фактори привабливості гірських туристичних центрів для споживачів різних категорій. Подальші дослідження є перспективними у напрямку застосування розглянутої теоретичної моделі для проведення аналізу та визначення шляхів удосконалення і розвитку існуючих рекреаційно-туристичних дестинацій для потреб активного зимового відпочинку, що сформувалися на території Львівської, Івано-Франківської, Закарпатської та Чернівецької областей.

1.Божук Т. І. Гірськолижні туристичні центри Українських Карпат : оцінка конкурентних переваг / Божук Т. І. // Науковий Вісник Чернівецького університету : Географія. – Випуск 553–554. – 2011. – С. 159–162.

2.Божук Т. І. Порівняльний аналіз гірськолижних курортів «Славське» та «Буковель» / Божук Т. І., Гладка А. Р. // Географія і туризм : європейський досвід : Матер. IV міжнар. наук. конф. – Львів–Сколе, 24–26 вересня 2010 р. – Львів, 2010. – С. 25–29.

3.Ткаченко Т. І. Сталій розвиток туризму : теорія, методологія, реалії бізнесу : Монографія. – К.: КНТЕУ, 2006. – 537 с.